

การพัฒนาความเป็นพลเมืองวิถีพุทธเพื่อเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคม ของจังหวัดพัทลุง*

THE DEVELOPMENT OF BUDDHIST CITIZENSHIP TO ENCHANCE SOCIAL PROTECTION IN PHATTHALUNG PROVINCE

พระสมุห์ธนภัทร ทิพย์วงษ์*, พระครูอรุณสุตาลังการ (ปรีดา บัวเมือง), พระครูโสภณรัตนบัณฑิต (เทพรัตน์ เรืองศรี),
ไพรัตน์ ฉิมหาด, พระครูวุฒิสากนธรรม (สาคร นุ่นกลับ)

Phrasamu Thanapat Tipwong*, Phrakru Arunsutalangkan (Preeda Buamuang), Phrakru Sophonrattanabundhit (Tepatat Ruangsi),
Pairat Chimhad, Phrakru Wuttisakorntham (Sakorn Nunklab)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช นครศรีธรรมราช ประเทศไทย

Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon Si Thammarat Campus,
Nakhon Si Thammarat, Thailand

*Corresponding author E-mail: thanapat5919@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคม พัฒนาความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคมของจังหวัดพัทลุง และสร้างเครือข่ายการพัฒนาความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคมของจังหวัดพัทลุง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เอกสารและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 22 ราย โดยเลือกแบบเจาะจงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างวิเคราะห์เนื้อหา ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคมเป็นคุณลักษณะที่โดดเด่นในเชิงคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเชื่อมโยงในการเสริมสร้างความมั่นคงและคุณภาพชีวิตของประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับการคุ้มครองทางสังคม เป็นกระบวนการสร้างความมั่นคงให้กับกลุ่มเปราะบาง วัยทำงาน ผู้สูงอายุ และสร้างความเสมอภาคในสังคม ส่วนการพัฒนาความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคมของจังหวัดพัทลุง ได้แก่ การสร้างหลักประกันการพึ่งพาตนเองตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริมสุขภาวะด้วยกองทุนสุขภาพ โครงการเมืองกีฬา และมาตรการจ้างงานผู้สูงอายุ การศึกษาที่มุ่งเน้นศีลธรรม ความรับผิดชอบต่อสังคม สร้างโอกาสการเรียนรู้ทุกช่วงวัย และลดเหลื่อมล้ำมิติสิ่งแวดล้อม ผ่านการสร้างจิตสำนึกในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเท่าเทียมกัน และการสร้างเครือข่ายความเป็นพลเมืองวิถีพุทธ ได้แก่ การพัฒนาผู้นำสร้างจิตสำนึกในชุมชน และขยายสมาชิกผ่านความร่วมมือระหว่างชุมชน วัด และหน่วยงานต่าง ๆ โดยใช้หลักธรรม

ทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการแก้ปัญหาความยากจน สุขภาพ การศึกษา และความเหลื่อมล้ำทางสังคม องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย คือ PAYOM Model

คำสำคัญ: การพัฒนา, พลเมืองวิถีพุทธ, เสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคม, จังหวัดพัทลุง

Abstract

This research article aims to analyze Buddhist citizenship in enhancing social protection, develop Buddhist citizenship to strengthen social protection in Phatthalung province, and establish networks for developing Buddhist citizenship in promoting social protection in Phatthalung province. This is a qualitative research study that analyzes documents and interviews 22 key informants selected through purposive sampling. The research instruments include structured in-depth interviews, and the collected data were analyzed through descriptive content analysis. The findings indicate that Buddhist citizenship in enhancing social protection is characterized by outstanding moral and ethical qualities, as well as social responsibility. Buddhist principles are integrated into strengthening the stability and quality of life of the people, aligning with social protection as a process to ensure security for vulnerable groups, the working-age population, and the elderly, while promoting social equity. The development of Buddhist citizenship in enhancing social protection in Phatthalung province includes creating a foundation for self-reliance based on the philosophy of sufficiency economy, promoting well-being through health funds, sports city projects, and employment measures for the elderly. Education is emphasized to instill morality, social responsibility, and lifelong learning opportunities while addressing environmental disparities through fostering awareness of equitable resource utilization. The establishment of Buddhist citizenship networks involves developing leadership, fostering community awareness, and expanding membership through collaboration among communities, temples, and various organizations. Buddhist principles serve as the core framework in addressing poverty, health issues, education, and social inequality. New Knowledge from the Research: PAYOM Model.

Keywords: Development, Buddhist Citizenship, Enhance Social Protection, Phatthalung Province

บทนำ

ความเป็นพลเมือง (Citizenship) เป็นพลังที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้เจริญรุ่งเรือง การที่ประเทศชาติจะพัฒนาได้นั้น ไม่ใช่มีเพียงแต่รัฐธรรมนูญที่ดี กฎหมายเข้มงวด หรือมีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ แต่มาจากการสร้างประชาชนให้เป็นพลเมืองที่ดีตามวิถีประชาธิปไตย กล่าวคือ สมาชิกในสังคมหรือประเทศนั้น ได้รับความคุ้มครองทางสังคม เช่น ความรับผิดชอบร่วมกัน เคารพในสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค อย่างเท่าเทียมกัน ยอมรับในความแตกต่าง ปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง สร้างโอกาสทางสังคม ด้วยการเปิด

โอกาสให้คนทุกเพศ ทุกวัย ทุกสาขาอาชีพ มีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง สังคม และประเทศ อย่างเต็มกำลังความสามารถ ดังนั้น ในปัจจุบัน ได้ใช้ระบบการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง จึงกลายเป็นปัจจัยความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก (วรการณ สามโกเศศ, 2554) พระพุทธศาสนาจึงเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญและผูกพันกับวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างยาวนาน ในลักษณะของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม นำไปสู่การกำหนดในแผนการศึกษาของชาติที่มุ่งเน้นพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และมีคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งได้มีการทำอย่างต่อเนื่องจนเห็นเป็นรูปธรรมที่เด่นชัด เช่น ชุมชนคุณธรรม จังหวัดคุณธรรม โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนคุณธรรม เป็นต้น ทำให้พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญและเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ จึงเป็นที่มาและถ่ายทอดวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติไทย สร้างความเป็นพลเมืองที่ดี มีความรู้ความสามารถ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติอย่างมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 6 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และมีคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

ด้วยเหตุนี้ ความเป็นพลเมืองจึงได้รับความคุ้มครองทางสังคมอย่างเหมาะสม ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (2561 - 2580) ได้กำหนดความคุ้มครองทางสังคมไว้ 2 ด้าน คือ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคนในทุกช่วงวัยให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดี เก่ง และมีคุณภาพ ส่งเสริมให้คนไทยมีจิตสาธารณะและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยสร้างความตระหนักให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ของตนเอง การตรงต่อเวลา การยอมรับความหลากหลาย เห็นคุณค่าและความสำคัญในการประกอบสัมมาอาชีพหรือมีงานทำ เน้นการพึ่งพาตนเอง และมีวัฒนธรรมการทำงานเพื่อส่วนรวมและด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มุ่งเน้นสร้างสังคมให้เกิดความเข้มแข็ง แบ่งปันไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง และมีคุณธรรม เพราะทุกคนนั้นมีความสามารถ มีโอกาสในการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม อย่างเท่าเทียมกัน โดยการเชื่อมโยงพลังของคนสามวัย ได้แก่ เยาวชนคนรุ่นใหม่ คนวัยทำงาน และผู้สูงอายุ อันเป็นพลังที่สำคัญในการสังคมและประเทศชาติ ซึ่งจะช่วยให้ลดช่องว่างระหว่างวัย รวมทั้งลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคในการมีส่วนร่วม เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างสร้างสรรค์ ให้สามารถเข้าถึงตามสิทธิที่ตนมีอย่างเหมาะสม (ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580), 2561) สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ในเป้าหมายที่ 10 ลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ เป้าหมายที่ 16 ส่งเสริมสังคมที่สงบสุขและครอบคลุมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ทุกคนเข้าถึงความยุติธรรมและสร้างสถาบันที่มีประสิทธิภาพรับผิดชอบและครอบคลุมในทุกระดับ และเป้าหมายที่ 17 เสริมความเข้มแข็งให้แก่กลไกการดำเนินงานและฟื้นฟูสภาพหุ้นส่วนความร่วมมือระดับโลกสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน (ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Centre for SDG Research and Support: SDG Move), 2565)

จังหวัดพัทลุง ได้กำหนดแผนพัฒนาจังหวัดระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) โดยมีเป้าหมายการพัฒนาเพื่อเป็นเมืองแห่งความยั่งยืนทางสังคม ได้แก่ 1) คนพัทลุงมีความรักทางวัฒนธรรม และวิถีดั้งเดิมที่มีคุณค่ามีการศึกษาดี

เรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะศตวรรษที่ 21 ความเป็นพลเมืองไทย พลเมืองอาเซียน พลเมืองโลก และความรัก
 ภาควิชาในจังหวัดสูงมีความสามารถในการสร้างสรรค์นวัตกรรม และการปรับตัวท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงสูง
 เป็นเมืองแห่งความเข้มแข็งของวิถีชีวิต และเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยที่เรียบง่ายในระดับชั้นนำของประเทศ 2) คนพัทลุง
 มีคุณภาพ คนพัทลุงตื่นตัวทางการเรียนรู้ เป็นเมืองการศึกษา ผู้คนใฝ่รู้ เรียนรู้ตลอดชีวิต วัฒนธรรมการศึกษาเข้มแข็ง
 สถานศึกษาทุกระดับมีคุณภาพมาตรฐาน สามารถสร้างนวัตกรรมสังคมบนฐานของชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง เกิดแหล่ง
 เรียนรู้ในชุมชนที่หลากหลาย เพื่อรองรับเศรษฐกิจและสังคมแห่งอนาคต 3) ประชาชนมีอาชีพ มีรายได้เพียงพอต่อ
 การดำรงชีพ มีหลักประกันความมั่นคง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่าง
 เสมอภาคและเป็นธรรม มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข มีความมั่นคง
 ในชีวิต (มีงาน, มีอาชีพ, มีรายได้, มีที่อยู่อาศัย, มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน) และ 4) วัฒนธรรม ประเพณี
 ของชุมชนได้รับการจัดการอย่างเข้มแข็ง มีคุณค่าทางการพัฒนาทางสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน จังหวัดพัทลุง
 เป็นจังหวัดที่โดดเด่นของการส่งเสริมและพัฒนาสถาบันหลักของชาติ (ชาติ, ศาสนา, พระมหากษัตริย์) เป็นเมืองจิต
 อาสาทำดีด้วยหัวใจ และมีความเข้มแข็งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
 (สำนักงานจังหวัดพัทลุง, 2565) พร้อมทั้งได้เสนอตัวเข้าร่วมพัฒนาเป็นจังหวัดส่งเสริมคุณธรรมตั้งแต่ปี 2558
 เพื่อเป็นการสร้างต้นแบบและสร้างพลเมืองในมิติของความคิด ซึ่งการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมเชิงพื้นที่
 ในระดับจังหวัด ศูนย์คุณธรรมร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ได้เชื่อมโยงกับพลังทางวิชาการในท้องถิ่น
 เพื่อประเมินสถานการณ์คุณธรรมหรือต้นทุนคุณธรรม และประสานพลังนโยบายกับผู้ว่าราชการจังหวัด และประสาน
 เชื่อมโยงกับเครือข่ายต่าง ๆ ทางสังคม เกิดเป็นการรวมพลังที่สร้างการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมา จนเป็นที่ยอมรับให้เป็น
 รูปแบบจังหวัดคุณธรรม ที่เป็นการขับเคลื่อนสามพลัง คือ เครือข่ายปฏิบัติ เครือข่ายทางนโยบาย และเครือข่ายทาง
 วิชาการ และได้นำไปสู่การเสนอเป็นหลักเกณฑ์สำคัญในการพัฒนาจังหวัดคุณธรรมตามแนวทางคณะกรรมการ
 ส่งเสริม คุณธรรมแห่งชาติในปี 2560 ซึ่งมีตัวชี้วัด 5 ด้าน ได้แก่ พอเพียง มีวินัย สุจริต จิตสาธารณะ และกตัญญู
 (ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน), 2565) โดยใช้การขับเคลื่อนในรูปแบบของชุมชนคุณธรรม ทำให้มีการขึ้นทะเบียน
 ประจำปีงบประมาณ 2564 จำนวน 391 แห่ง ได้แก่ ชุมชนคุณธรรมระดับส่งเสริม จำนวน 121 แห่ง ชุมชนคุณธรรม
 ระดับคุณธรรม จำนวน 101 แห่ง และชุมชนคุณธรรมต้นแบบ จำนวน 169 แห่ง (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง,
 2565)

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาความเป็นพลเมืองวิถีพุทธ
 เพื่อเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคมของจังหวัดพัทลุง โดยมีเป้าหมาย คือ การเป็นต้นแบบความเป็นพลเมืองวิถี
 พุทธเพื่อเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคม ด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพัฒนาคนให้เป็นพลเมือง
 ที่มีคุณภาพให้สอดคล้องกับความคุ้มครองทางสังคมตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน
 ที่มีความเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคม
2. เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคมของจังหวัดพัทลุง
3. เพื่อสร้างเครือข่ายความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคมของจังหวัดพัทลุง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. **รูปแบบการวิจัย** เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคมของจังหวัดพัทลุง

2. **ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มพระสังฆาธิการจังหวัดพัทลุง จำนวน 5 รูป กลุ่มนักวิชาการพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูป/คน กลุ่มผู้นำท้องถิ่นจังหวัดพัทลุง จำนวน 5 คน กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ทางการพัฒนาสังคม จำนวน 2 คน กลุ่มเยาวชนจังหวัดพัทลุง จำนวน 2 คนกลุ่มนักวิชาการพัฒนาสังคม จำนวน 2 คน และตัวแทนชุมชนคุณธรรม จำนวน 1 คน โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรอบรู้ มีประสบการณ์ และเป็น บุคคลที่รู้รายละเอียดในประเด็นที่สัมภาษณ์ สามารถให้รายละเอียดข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง เพื่อเป็นการสนับสนุน ข้อมูลให้มีความน่าเชื่อถือในประเด็นที่สัมภาษณ์ จำนวน 22 รายโดยเลือกแบบเจาะจง

3. **เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย** การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ใช้กระบวนการ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยกระบวนการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารโดยการทบทวนแนวความคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ (In-depth Interview) แบบปลายเปิดที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง การสร้างและตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างเครื่องมือ เริ่มต้นจากการนำเอาวัตถุประสงค์ของการวิจัยมาใช้เป็นกรอบสำหรับการทบทวนวรรณกรรมเพื่อนำไปสู่การกำหนด กรอบแนวคิดในการวิจัย จากนั้นจึงได้นำกรอบแนวคิดในการวิจัยดังกล่าวมาแตกเป็นประเด็นและแนวคำถามสำหรับ ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการตรวจสอบ ความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์ ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องของแนวคำถามจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 รูป/คน ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ด้านการพัฒนาสังคมผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ด้านพระพุทธศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิ ท่านที่ 3 ด้านการพัฒนาความเป็นพลเมืองและความคุ้มครองทางสังคม ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 ด้านเนื้อหาและทฤษฎี และผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ด้านระเบียบวิธีวิจัย

4. **การเก็บรวบรวมข้อมูล** ได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 22 ราย คือ ระหว่างเดือนเมษายน 2567 - เดือนธันวาคม 2567 รวมระยะเวลา 8 เดือน หลังจากการตรวจและสรุปผลค่าความเชื่อมั่นของแบบสัมภาษณ์เครื่องมือจากผู้ทรงคุณวุฒิ

5. **การวิเคราะห์ข้อมูล** ได้ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) และ การวิเคราะห์โดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Comparative Analysis) หลังจากนั้นนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้างต้นมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลเชิงเอกสารโดยเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ของข้อมูลที่รวบรวม มาได้ทั้งหมด โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคม เป็นการพัฒนาคูณลักษณะที่ทำให้ พลเมืองมีความเข้มแข็งและสามารถอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีคุณภาพ โดยมุ่งเน้น 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) ด้านการจัด

ความยากจน การนำหลักธรรม เช่น ทัศนคติที่มีต่อประโยชน์ 4 ขรรษาธรรม 4 โภควิภาค 4 และเบญจศีล มาใช้สร้างหลักประกันการพึ่งพาตนเอง ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน ภาครัฐ และเอกชน เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า การวางแผนการเงิน การประกอบอาชีพที่มั่นคง และการสร้างเครือข่ายชุมชนเพื่อกระจายรายได้ ลดความยากจนข้ามรุ่นตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 2) ด้านการมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี การสร้างความตระหนักในการดูแลสุขภาพกายและใจ โดยใช้หลักกาวนา 4 ประกอบด้วย กายกาวนา ศีลกาวนา จิตกาวนา ปัญญาภาวนา และศีล 5 เพื่อส่งเสริมสุขภาพที่ดี ทั้งการดูแลร่างกาย การรักษาวินัย การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง และฝึกฝนปัญญาเพื่อตัดสินใจอย่างมีเหตุผล 3) ด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมผ่านหลักกาวนา 4 เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ดี มีสุขภาพกายใจแข็งแรง มีทักษะความรู้ และความคิดสร้างสรรค์ สามารถแก้ปัญหาและอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุข และ 4) ด้านการลดความเหลื่อมล้ำทางสิ่งแวดล้อม การสร้างมาตรการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและใช้พลังงานอย่างรู้คุณค่า พัฒนาพื้นที่สาธารณะที่ “สับปายะ” เช่น พื้นที่สีเขียวและชุมชนสงบสุข เพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและลดความเหลื่อมล้ำ โดยให้ทุกคนเข้าถึงทรัพยากรจำเป็นอย่างเท่าเทียม

2. การพัฒนาความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคมของจังหวัดพัทลุง ประกอบด้วย 1) ด้านการจัดความยากจน ได้แก่ การมุ่งสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการลงทุน พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน (O-Top) และสนับสนุนกลุ่มอาชีพท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ ใช้หลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาคความยากจน 2) ด้านการมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี ได้แก่ การส่งเสริมการเข้าถึงบริการสุขภาพสำหรับทุกกลุ่มวัย โดยพระสงฆ์มีบทบาทช่วยเหลือผู้ประสบภัยและจัดพิธีศพ รัฐบาลสนับสนุนผ่านเงินอุดหนุนเบี้ยยังชีพและโครงการต่าง ๆ เช่น ตักบาตรช่วยผู้ด้อยโอกาส สร้างเสริมทักษะอาชีพและพัฒนาศักยภาพอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) นอกจากนี้ มีการส่งเสริมสุขภาพพระสงฆ์ผ่านธรรมานุสุขภาพและโครงการวัดส่งเสริมสุขภาพ 3) ด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ ได้แก่ การนำหลัก “ครองตน ครองคน ครองงาน” มาใช้ปลูกฝังคุณธรรมและความรับผิดชอบ ส่งเสริมการใช้สื่อออนไลน์เพื่อการเรียนรู้ และให้พระสงฆ์มีบทบาทสอนธรรมะและชี้นำสังคม และ 4) ด้านการลดความเหลื่อมล้ำมิติสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการสำคัญ เช่น การศึกษาและสุขภาพ โดยภาครัฐ คณะสงฆ์ และประชาชนร่วมมือกันพัฒนาชุมชน ส่งเสริมการเรียนรู้ตั้งแต่เด็กถึงผู้ใหญ่ และช่วยเหลือกลุ่มชาติพันธุ์ชาวกะเหรี่ยงผ่านกิจกรรมพัฒนาชุมชน ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 (ทาน, ปิยวาจา, อตถจริยา, สมานัตตตา) สร้างความสมานฉันท์

3. การสร้างเครือข่ายความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคมของจังหวัดพัทลุง ได้แก่ กระบวนการสร้างเครือข่ายเริ่มต้นจากการพัฒนาผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน เช่น คณะสงฆ์ นักวิชาการ และผู้นำท้องถิ่น ซึ่งมีส่วนสำคัญในการริเริ่มโครงการต่าง ๆ เช่น ชมรมจิตตปัญญาบรรพต ศูนย์ประสานงานสุขภาพวิถีพุทธ และโครงการชุมชนคุณธรรมพลังบวร การสร้างจิตสำนึกในเครือข่ายได้รับการส่งเสริมผ่านกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การเผยแพร่ธรรมะ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ที่ช่วยให้สมาชิกเห็นคุณค่าของการรวมตัว การแสวงหาสมาชิกเป็นอีกขั้นตอนสำคัญที่ช่วยขยายฐานเครือข่ายผ่านการเชื่อมโยงกับวัด โรงเรียน และหน่วยงานในพื้นที่ การดำเนินงานในลักษณะนี้ช่วยสร้างสัมพันธภาพที่แน่นแฟ้น

และเพิ่มพลังในการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น ความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และการเข้าถึงบริการสุขภาพ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเครือข่าย ได้แก่ การสนับสนุนจากองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เช่น คณะสงฆ์ เทศบาล และสำนักงานพัฒนาชุมชน รวมถึงทุนทางสังคมในชุมชนที่มีความสามัคคีและวิถีชีวิตที่เกื้อกูลกัน ปัจจัยเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของเครือข่ายมีความเข้มแข็ง เพื่อความยั่งยืนของเครือข่าย มีข้อเสนอแนะสำคัญ เช่น การจัดกิจกรรมที่สม่ำเสมอการสื่อสารระหว่างสมาชิกอย่างต่อเนื่องและการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกในเครือข่ายให้มีความชำนาญเฉพาะด้าน นอกจากนี้ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคม เป็นการพัฒนาคุณลักษณะตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเชื่อมโยงในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมและประชาคมโลก สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 1 (ขจัดความยากจน) การพัฒนาตนเองตามหลักอริยสัจสี่ (ความขยัน) และฆราวาสธรรม (ความอดทน) การจัดการทรัพยากรด้วยโภควิภาค 4 และกุลจิรัฏฐิติธรรม 4 (การบริหารทรัพยากรอย่างคุ้มค่า) รวมถึงการประกอบอาชีพสุจริตตามหลักศีล 5 และสัจจะ (ความซื่อสัตย์) เป้าหมายที่ 3 (สุขภาพดี) การส่งเสริมการดูแลสุขภาพและจิตใจผ่านหลักอริยสัจสี่ (กายภาวนา, ศีลภาวนา, จิตภาวนา, ปัญญาภาวนา) และศีล 5 เพื่อสร้างสังคมสงบสุข เป้าหมายที่ 4 (การศึกษาที่มีคุณภาพ) เน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมผ่านเบญจศีล และการพัฒนาปัญญาตามไตรสิกขา (ศีล, สมาธิ, ปัญญา) ส่วนเป้าหมายที่ 10 (ลดความเหลื่อมล้ำ) ใช้หลักบุญกิริยาวัตถุ (การให้ทาน) และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความสมดุลในการใช้ทรัพยากรและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม สอดคล้องกับผลการวิจัยของปุนิกา อภิรักษ์ไกรศรี เรื่อง การศึกษาการคุ้มครองทางสังคมโดยชุมชน กรณีศึกษาผ่านโครงการพัฒนารูปแบบการทำงานของชุมชนนาร่องกับทีมสหวิชาชีพในการคุ้มครองสวัสดิภาพของบุคคลในครอบครัว มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล ผลการวิจัยพบว่า ระบบคุ้มครองทางสังคมที่ดำเนินการโดยชุมชน ได้รับการพัฒนาใน 3 ด้านหลัก ได้แก่ การป้องกัน (Prevention) การบรรเทา (Reduction) และการรับมือ (Coping) ระบบเหล่านี้ถูกนำไปปฏิบัติในชุมชนนาร่องผ่านงานหลายประเภท เช่น งานคุ้มครอง งานบำบัด -ฟื้นฟู งานป้องกัน - เฝ้าระวัง และงานส่งเสริมพัฒนา โดยทีมสหวิชาชีพในพื้นที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินการ ผลจากการปฏิบัติงานดังกล่าวทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านวิถีคิดและการรับรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็ก ชุมชนมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งมากขึ้นเกี่ยวกับความสำคัญของการป้องกันและคุ้มครองสวัสดิภาพ มีระบบการช่วยเหลือ เยียวยา และเฝ้าระวังที่เข้มแข็งและเป็นธรรม กระบวนการนี้ยังได้ขยายอิทธิพลไปสู่ชุมชนใกล้เคียง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนที่สามารถปฏิบัติงานได้ทันทั่วถึง สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของชุมชน นอกจากนี้ยังสามารถสร้างระบบเฝ้าระวังปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง (ปุนิกา อภิรักษ์ไกรศรี, 2565)

2. การพัฒนาความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคมของจังหวัดพัทลุง พบว่า

1) ด้านการจัดความยากจน ได้แก่ การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจผ่านแนวทางที่สอดคล้องกับกรอบนโยบาย

เศรษฐกิจและการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการพัฒนาจังหวัดพัทลุงให้เป็นเมืองน่าเยือนและนาลงทุน ความพยายามนี้เน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การสนับสนุนกลุ่มอาชีพในชุมชนเพื่อการผลิตและแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน (O-Top) ซึ่งช่วยเพิ่มรายได้และลดปัญหาความยากจนในพื้นที่ และการขับเคลื่อนโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการ โดยความร่วมมือระหว่างชุมชน คณะสงฆ์ และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อสร้างความปรองดองและส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โครงการนี้มุ่งเน้นการส่งเสริมอาชีพท้องถิ่นตามหลักศีลข้อ 2 ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความมั่นคงในทรัพย์สิน โดยการจัดกิจกรรมอาชีพในพื้นที่ เช่น การฝึกอบรมกลุ่มอาชีพ การสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น และการจัดหาตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังพบว่า การแก้ไขปัญหาความยากจนได้รับการสนับสนุนผ่านการบูรณาการหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีการพัฒนาหลักสูตรที่เชื่อมโยงกับผลิตภัณฑ์ O-Top และผลผลิตชุมชน ส่งผลให้กลุ่มนักเรียนมีทักษะในการประกอบอาชีพตั้งแต่ยังอยู่ในระบบการศึกษา ทำให้สามารถมีรายได้ระหว่างเรียน ขณะเดียวกัน ชุมชนได้รับประโยชน์จากการเพิ่มรายได้และลดความยากจนในระยะยาว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พงศ์นคร โภชากรณ์ เรื่อง การบรรเทาความยากจนด้วยหลักอริยสัจ 4 พบว่า ความยากจนในประเทศไทยครอบคลุมทั้งเชิงตัวเงินและเชิงคุณภาพแม้การลดจำนวนคนจนในมิติรายได้จะประสบความสำเร็จ แต่ความยากจนในด้านสุขภาพ การศึกษา การเข้าถึงบริการสาธารณะ และความมั่นคงทางการเงินยังคงสูง งานวิจัยนี้ได้เสนอการใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นกรอบวิเคราะห์ โดยเริ่มจากการระบุปัญหาความยากจน (ทุกข์) วิเคราะห์สาเหตุ เช่น การขาดโอกาสและความไม่เท่าเทียม (สมุทัย) ตั้งเป้าหมายลดปัญหาความยากจนในทุกมิติ (นิโรธ) และกำหนดแนวทางแก้ไข เช่น การพัฒนาทักษะอาชีพ การเพิ่มการเข้าถึงบริการพื้นฐาน และการสร้างความมั่นคงทางการเงิน (มรรค) ซึ่งเป็นแนวทางที่ชัดเจนในการแก้ปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน (พงศ์นคร โภชากรณ์, 2565) 2) ด้านการมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี ได้แก่ การบูรณาการหลักสาธารณสุขสงเคราะห์และความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อสร้างสุขภาวะที่ครอบคลุมทุกกลุ่มวัย พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือชุมชน เช่น การจัดพิธีศพและการสนับสนุนการศึกษา ขณะที่ภาครัฐจัดโครงการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสผ่านกิจกรรมตักบาตรและฝึกอาชีพ การพัฒนาสุขภาวะประชาชนได้รับการสนับสนุนจากกองทุนสร้างสุขภาวะ โรงพยาบาล ศูนย์การแพทย์แผนไทย และกองทุนฟื้นฟูผู้ป่วย รวมถึงการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในสถานศึกษา มีการส่งเสริมการบริโภคปลอดภัย ทักษะชีวิต และป้องกันปัญหาสังคม เช่น สิ่งเสพติดสำหรับพระสงฆ์ มีการจัดระบบสาธารณสุขเฉพาะ เช่น ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์และโครงการวัดส่งเสริมสุขภาพ ส่วนผู้สูงอายุได้รับการสนับสนุนให้กลับเข้าสู่ตลาดแรงงานผ่านสิทธิประโยชน์ทางภาษี ช่วยให้มีรายได้และดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี การดำเนินงานเหล่านี้สะท้อนการทำงานแบบบูรณาการที่ครอบคลุมทุกมิติ ส่งผลให้ประชาชนมีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรง สร้างสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิตย์ อาภากร) และคณะ เรื่อง สุขภาวะดีวิถีพุทธ: การพัฒนาองค์กรสุขภาวะวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในสังคมไทย พบว่า เน้นการพัฒนาสุขภาวะผ่านหลักภาวะ 4 ประการ ได้แก่ กายภาวะส่งเสริมสุขภาพทางกายโดยให้ความรู้ด้านสุขภาพและการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการป้องกันโรค ศีลภาวะ มุ่งเน้นการพัฒนาพฤติกรรมที่ดีต่อสังคมผ่านการมีระเบียบวินัยและการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมในชุมชน จิตภาวะ ส่งเสริมสุขภาพจิตและความมั่นคงทางอารมณ์ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่น ปัญญาภาวะ การสื่อสารข้อมูลสุขภาวะเพื่อเพิ่มพูนความรู้ด้านสุขภาพให้แก่ประชาชน ซึ่งเมื่อมีความรู้

มากขึ้นจะสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีต่อสุขภาพได้ และจักร 4 ถูกนำมาใช้ในการพัฒนาสุขภาพให้ยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย ปฏิรูปเทศบาล การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาและสนับสนุน สุขภาวะ สัมปยุตตสุขภาวะ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีมีผู้มีความรู้ความสามารถล้อมรอบ ช่วยให้เกิดเครือข่ายพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ต่อสังคม อุตสาหกรรมปณิธิ ส่งเสริมให้บุคคลบริหารจัดการตนเองได้ดี ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาสุขภาพที่ยั่งยืน ปุพเพกต ปุญญตา ส่งเสริมการพัฒนาโดยการสืบทอดทรัพยากรและวัฒนธรรมที่ดีจากรุ่นสู่รุ่น (พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทธิย อากาศโร) และคณะ, 2566) 3) ด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ ได้แก่ การนำหลัก “ครองตน ครองคน ครองงาน” มาใช้เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมและทักษะชีวิตของผู้เรียน การใช้เทคโนโลยี เช่น โครงการห้องเรียนไร้พรมแดนและสื่อสังคมออนไลน์ ช่วยขยายโอกาสทางการศึกษาให้เข้าถึงทุกพื้นที่ ขณะที่โครงการ Summer Camp และการฝึกทักษะอาชีพเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายและตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล การมอบทุนการศึกษาและการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับผู้ด้อยโอกาส เช่น โรงเรียนพระปริยัติธรรมและโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 65 ช่วยลดความเหลื่อมล้ำและสร้างโอกาสที่เท่าเทียม นอกจากนี้ โครงการปลูกฝังคุณธรรม เช่น “หัวปิ่นโตไปวัด” และบทบาทของพระสงฆ์ในการสนับสนุนการศึกษา ยังช่วยเสริมสร้างจิตสาธารณะและคุณธรรมให้กับเยาวชน สะท้อนให้เห็นถึงความสำเร็จในการพัฒนาการศึกษาอย่างรอบด้านและยั่งยืน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระณัฐวัฒน์ กลยาณวฑฒนเมธี (คำสุกร) เรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การพัฒนาการศึกษาที่มีคุณภาพตามแนวพุทธศาสตร์ ประกอบด้วย ภาวนา 4 เน้นการพัฒนาทางด้านร่างกาย (กายภาวนา) ศิล (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) และปัญญา (ปัญญาภาวนา) ซึ่งปรากฏในกิจกรรมการฝึกปฏิบัติธรรม วิปัสสนากรรมฐาน และการจัดค่ายคุณธรรม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสติปัญญา และการพัฒนาตนเองในทุกด้าน สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดจาไพเราะ) อตถจริยา (การทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม) และสมานัตตตา (ความเสมอภาค) หลักธรรมนี้สะท้อนผ่านโครงการต่าง ๆ ของวัด เช่น มูลนิธิแห่งความเมตตาและการส่งเสริมสามัคคีในชุมชน อริยสัจ 4 การพัฒนาตามแนวพุทธศาสตร์ เป็นการเผชิญและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต เช่น การพัฒนาชีวิตที่ไม่ประมาทและการพัฒนาจิตใจเพื่อให้เกิดความสุขแท้จริง โดยใช้การศึกษาและฝึกฝนจิตใจให้เข้าถึงปัญญา ซึ่งสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ในระยะยาว พรหมวิหาร 4 การดำเนินงานของวัดที่ส่งเสริมให้เกิดความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาต่อชุมชน เช่น การช่วยเหลือผู้ป่วย HIV และการจัดค่ายคุณธรรมเพื่อเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างมีเมตตาธรรม ไตรสิกขา ประกอบด้วย ศิล (ความประพฤติดี) สมาธิ (ความมั่นคงทางจิตใจ) และปัญญา (ความรู้แจ้ง) ซึ่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดได้ส่งเสริมการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและมีคุณภาพในทุกช่วงวัย (พระณัฐวัฒน์ กลยาณวฑฒนเมธี (คำสุกร), 2564) หลักธรรมเหล่านี้ร่วมกันส่งเสริมการพัฒนาความเป็นพลเมืองวิถีพุทธให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาที่มีคุณภาพ โดยส่งเสริมทั้งการเรียนรู้เพื่อพัฒนาชีวิตและการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าในสังคม และ 4) ด้านการลดความเหลื่อมล้ำมิติสิ่งแวดล้อม ได้แก่ คณะสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำและสร้างสังคมสงบสุข โดยการทำงานร่วมกับชุมชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 (ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา) เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียม การจัดตั้งสภาขับเคลื่อนพลเมืองและพื้นที่นวัตกรรมช่วยให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าถึงบริการสังคมได้อย่างเท่าเทียม นอกจากนี้ โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เช่น ตลาดป่าไผ่ สร้างสุข สะท้อนการบูรณาการหลักสัปปายะ 7 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ

ผลการวิจัยของ วาริรัตน์ แก้วอุไร และคณะ เรื่อง แนวทางการพัฒนาการศึกษาเพื่อรองรับการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม พบว่า การลดความเหลื่อมล้ำในมิติสิ่งแวดล้อม ผ่านการเสริมสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ดังนี้ 1) การจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ได้แก่ กำหนดนโยบายเพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้าถึงทรัพยากรพื้นฐาน เช่น น้ำสะอาด อากาศบริสุทธิ์ และที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทหรือชุมชนที่มีรายได้น้อย 2) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ยั่งยืน ลงทุนในระบบสาธารณูปโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้พลังงานหมุนเวียนในชุมชนห่างไกล การสร้างระบบจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความเท่าเทียมในการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน 3) การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม จัดโครงการให้ความรู้และปลูกฝังแนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ โดยเน้นให้ทุกคนเข้าใจถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติและวิธีการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า 4) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและจัดการทรัพยากรในพื้นที่ของตนเอง เช่น การจัดการน้ำในพื้นที่เกษตร การฟื้นฟูพื้นที่ป่า และการควบคุมมลพิษ 5) สร้างแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ นำเสนอสิทธิประโยชน์แก่ผู้ประกอบการและชุมชนที่ใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน เช่น การสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำสำหรับธุรกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการมอบเงินสนับสนุนโครงการที่ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น 6) พัฒนานโยบายการใช้ที่ดินและการวางผังเมือง ควบคุมการใช้ที่ดินอย่างเหมาะสมเพื่อรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและลดการทำลายพื้นที่สีเขียวในเมือง รวมถึงส่งเสริมพื้นที่เกษตรกรรมในชนบทให้มีความมั่นคงและพัฒนาอย่างยั่งยืน และ 7) การสนับสนุนโครงการสีเขียวในทุกภาคส่วน สนับสนุนการใช้พลังงานหมุนเวียนและการลดการใช้สารเคมีในภาคเกษตร อุตสาหกรรม และภาคครัวเรือนเพื่อป้องกันไม่ให้ชุมชนที่อ่อนแอต้องรับภาระจากผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม (วาริรัตน์ แก้วอุไร และคณะ, 2563)

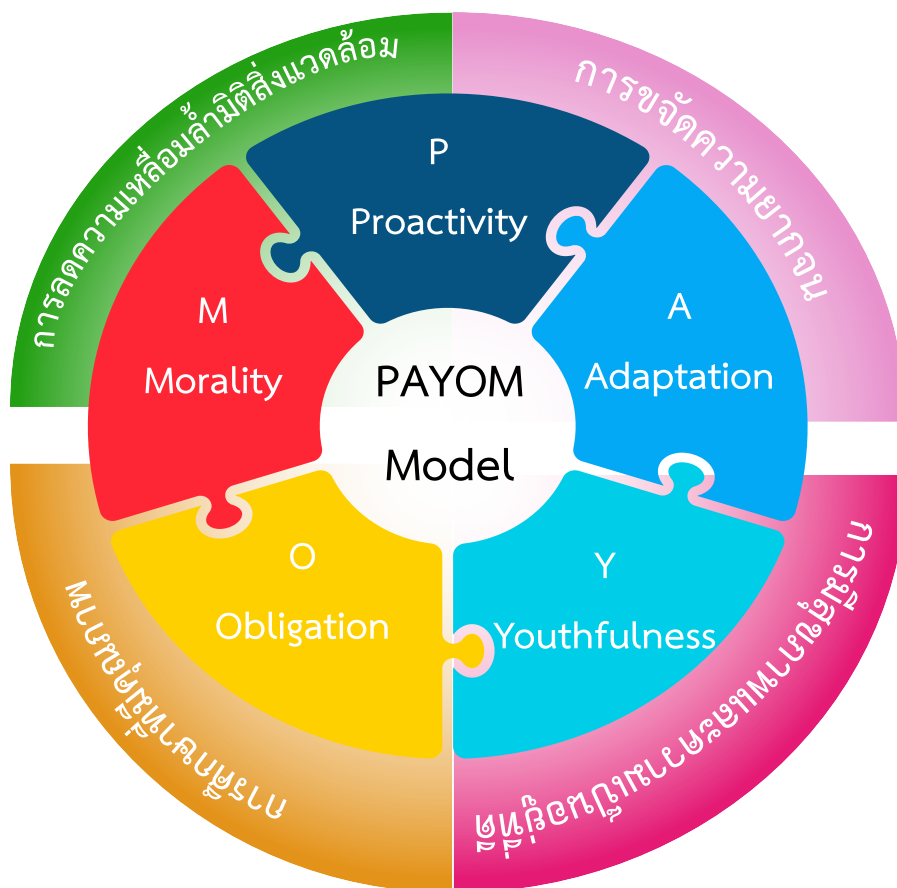
3. การสร้างเครือข่ายความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคมของจังหวัดพัทลุง พบว่า การบูรณาการเกิดจากความร่วมมือจากหลากหลายกลุ่มคนและองค์กร เป้าหมายสำคัญของเครือข่ายนี้คือ การสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การช่วยเหลือเกื้อกูล และการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยเน้นการส่งเสริมคุณธรรมและความเท่าเทียมในสังคมมี ดังนี้ 1) กระบวนการสร้างเครือข่ายเริ่มต้นจากการพัฒนาผู้นำที่มีบทบาทสำคัญ เช่น คณะสงฆ์ นักวิชาการ และผู้นำท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่ริเริ่มโครงการที่มุ่งเน้นการสร้างเครือข่าย เช่น ชมรมจิตตปัญญาบรรพต ศูนย์ประสานงานสุขภาวะวิถีพุทธ และโครงการชุมชนคุณธรรมพลังบวร การสร้างจิตสำนึกในเครือข่ายได้รับการเสริมสร้างผ่านกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน เช่น การเผยแพร่ธรรมะ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และกิจกรรมที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก 2) การขยายฐานเครือข่าย การแสวงหาสมาชิกใหม่เป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยขยายฐานเครือข่าย โดยมีการเชื่อมโยงกับวัด โรงเรียน และหน่วยงานในพื้นที่ กระบวนการนี้ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างสมาชิกในเครือข่าย เพิ่มพลังในการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น ความยากจน ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และการเข้าถึงบริการสุขภาพ และ 3) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ การสนับสนุนจากองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร เช่น คณะสงฆ์ เทศบาล และสำนักงานพัฒนาชุมชน รวมถึงทุนทางสังคมในชุมชนที่มีความสามัคคีและวิถีชีวิตที่เกื้อกูลกัน ปัจจัยเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) แนวทางเพื่อความยั่งยืน เพื่อให้เครือข่ายมีความยั่งยืน มีข้อเสนอแนะในการจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอการสื่อสารระหว่างสมาชิกอย่างต่อเนื่อง และการพัฒนาศักยภาพของ

สมาชิกในเครือข่ายให้มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ การส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกันและการเรียนรู้ในระยะยาว สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ภิรมย์พร ซึ่งเห็นว่ากระบวนการพัฒนามุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างความสามัคคีผ่านกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม และการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด จุดเด่นสำคัญ คือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่มีเป้าหมายเพื่อความยั่งยืน โดยเน้นการทำงานร่วมกันอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม สถาบันทางสังคม เช่น ครอบครัว และศาสนา มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนผ่านการสนับสนุนด้านจิตใจและการประสานงาน นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม ยังช่วยกระตุ้นให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและส่งเสริมการพัฒนาสุขภาวะในระยะยาว (พระครูสังฆรักษ์ทรงพรพรณ ภิรมย์พร, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่องนี้ ได้พบองค์ความรู้ใหม่ ซึ่งสามารถเขียนเป็น PAYOM Model ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การพัฒนาความเป็นพลเมืองวิถีพุทธเพื่อเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคมของจังหวัดพัทลุง

1. P (Proactivity) หมายถึง การพัฒนาพลเมืองวิถีพุทธแบบเชิงรุก ได้แก่ การสร้างความตื่นตัวต่อปัญหาสังคม โดยพลเมืองต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหา เช่น ความเหลื่อมล้ำทางสังคมหรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

จากนั้นวางแผนและลงมือทำกิจกรรม เช่น การจัดโครงการอบรมจริยธรรมในชุมชน โดยใช้หลักธรรม เช่น อิทธิบาท 4 เป็นตัวนำทาง เพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์

2. A (Adaptation) หมายถึง การปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ การเรียนรู้และยืดหยุ่นในแนวคิด เช่น การใช้สื่อออนไลน์เพื่อเผยแพร่ธรรมะ หรือการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพในการเผชิญกับความท้าทาย เช่น การนำหลักอุเบกขามาใช้เพื่อควบคุมอารมณ์และปรับตัวต่อสถานการณ์ต่าง ๆ

3. Y (Youthfulness) หมายถึง การเสริมสร้างพลังของคนรุ่นใหม่ ได้แก่ การได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การจัดค่ายธรรมะหรือโครงการจิตอาสา นอกจากนี้ สร้างเครือข่ายเยาวชนเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และจิตวิญญาณของการเป็นผู้นำชุมชน

4. O (Obligation) หมายถึง การรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ การรับผิดชอบต่อสังคม คือ การปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี เช่น การใช้หลักสัมมาอาชีวะในการประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีบทบาทในกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และสร้างสังคมที่ยั่งยืนโดยยึดหลักทานบารมีและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน

5. M (Morality) หมายถึง การแสดงออกถึงความเป็นพลเมืองวิถีพุทธ ได้แก่ การปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนในชีวิตประจำวัน เช่น การรักษาศีล 5 การเป็นแบบอย่างที่ดีในความซื่อสัตย์และมีน้ำใจ รวมถึงการเผยแพร่ธรรมะให้กับผู้อื่น เช่น การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคม เป็นการพัฒนาคุณลักษณะตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเชื่อมโยงในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมและประชาคมโลก เพื่อขจัดความยากจน พัฒนatanเองตามหลักอุฏฐานสัมปทาและฆราวาสธรรม จัดการทรัพยากรด้วยโมคควิภาค 4 และกุลจิรัฏฐิติธรรม 4 รวมถึงการประกอบอาชีพสุจริตตามหลักศีล 5 และสัจจะ (ความซื่อสัตย์) เพื่อสุขภาพดีด้วยการส่งเสริมการดูแลร่างกายและจิตใจผ่านหลักภาวนา 4 และศีล 5 เพื่อสร้างสังคมสงบสุข สำหรับการศึกษาที่มีคุณภาพ เน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมผ่านเบญจศีล และการพัฒนาปัญญาตามไตรสิกขา ตลอดจนลดความเหลื่อมล้ำ ด้วยหลักบุญกิริยาวัตถุ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างความสมดุลในการใช้ทรัพยากรและลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม การพัฒนาความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคม แบ่งเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการจัดความยากจน 2) ด้านการมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี 3) ด้านการศึกษาที่มีคุณภาพ และ 4) ด้านการลดความเหลื่อมล้ำมิติสิ่งแวดล้อม ส่วนการสร้างเครือข่ายความเป็นพลเมืองวิถีพุทธในการเสริมสร้างความคุ้มครองทางสังคม มีการบูรณาการเกิดจากความร่วมมือจากหลากหลายกลุ่มคนและองค์กร เป้าหมายสำคัญของเครือข่าย ได้แก่ 1) กระบวนการสร้างเครือข่าย 2) การขยายฐานเครือข่าย 3) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ปัจจัยเหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้เครือข่ายสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) แนวทางเพื่อความยั่งยืน เพื่อให้เครือข่ายมีความยั่งยืน เน้นการเรียนรู้ร่วมกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลและการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งหมดนี้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) เพื่อสร้างสังคมที่สมดุล มั่นคง และยั่งยืนตามหลักวิถีพุทธ จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน ดำเนินกิจกรรมเชิงรุก เช่น โครงการชุมชนคุณธรรมพลังบวร โครงการลานธรรม

ลานวิถีไทย โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โครงการวัด ประชา รัฐ สร้างสุข 2) ควรได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ผ่านการประชาสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน และหน่วยงานราชการ เพื่อสร้างโครงสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง การพูดคุยในเวทีสาธารณะและการทำงานร่วมกันเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมอย่างเต็มที่ พร้อมทั้งจัดทำโครงการที่ตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะ เช่น การช่วยเหลือกลุ่มเปราะบาง การฝึกอบรมอาชีพ และการจัดบริการสาธารณะในชุมชน การทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและลดข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการของประชาชน และ 3) ควรพัฒนานโยบายที่ส่งเสริมการดำเนินงานของชุมชน เช่น การให้ทุนสนับสนุนหรือการออกกฎหมายที่สนับสนุนความเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรม และควรมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ผ่านดัชนีวัดผลความเป็นพลเมืองวิถีพุทธ เช่น ระดับศรัทธา สติปัญญา การมีส่วนร่วมในชุมชน ทักษะการรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง เป็นต้น ซึ่งผลการประเมินสามารถนำมาใช้ปรับปรุงโครงการต่าง ๆ ให้เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580). (2561). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก หน้า 30-41 (13 ตุลาคม 2561).
- ปฐนิภา อภิรักษ์ไกรศรี. (2565). การศึกษากลไกการคุ้มครองทางสังคมโดยชุมชน กรณีศึกษาผ่านโครงการพัฒนา รูปแบบการทำงานของชุมชนนำร่องกับทีมสหวิชาชีพในการคุ้มครองสวัสดิภาพของบุคคลในครอบครัว มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล. วารสารพัฒนศาสตร์, 5(1), 132-134.
- พงศ์นคร โภชากรณ์. (2565). การบรรเทาความยากจนด้วยหลักอริยสัจ 4. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 5(1), 14-24.
- พระครูสังฆรักษ์ทรงพรธณ ภิรมย์พร. (2566). การพัฒนาเครือข่ายสุขภาวะชุมชนตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคม. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 8(2), 295-306.
- พระณัฐวัฒน์ กลยุณวพัฒน์เมธี (คำสุกร). (2564). การพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวพุทธศาสตร์ของวัดพระธาตุดอยสะเก็ด พระอารามหลวง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 12(2), 113-128.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. (2542). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 74 ก หน้า 3 (19 สิงหาคม 2542).
- พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิพย์ อาภากร) และคณะ. (2566). สุขภาวะดีวิถีพุทธ: การพัฒนาองค์กรสุขภาวะวิถีพุทธ เชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในสังคมไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 12(2), 51-73.
- วรกรณ์ สามโกเศศ. (2554). การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- วาริรัตน์ แก้วอุไร และคณะ. (2563). แนวทางการพัฒนาการศึกษาเพื่อรองรับการเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม. วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์, 15(2), 43-58.

- ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน). (2565). คู่มือการส่งเสริมและขับเคลื่อนจังหวัดคุณธรรม. เรียกใช้เมื่อ 9 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.moralcenter.or.th/th/>
- ศูนย์วิจัยและสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Centre for SDG Research and Support: SDG Move). (2565). เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs). เรียกใช้เมื่อ 9 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.sdgmovement.com/intro-to-sdgs/>
- สำนักงานจังหวัดพัทลุง. (2565). แผนพัฒนาจังหวัดพัทลุง 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570). เรียกใช้เมื่อ 29 สิงหาคม 2565 จาก https://www.phatthalung.go.th/2022/ebook_strategy
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2565). แบบรายงานทะเบียนชุมชนคุณธรรม ประจำปีงบประมาณ 2564. เรียกใช้เมื่อ 9 สิงหาคม 2565 จาก <https://www.m-culture.go.th/phatthalung/>